

BOEKBESPREKING

Holland rond 1840

Het 150-jarige bestaan van Noord- en Zuid-Holland als afzonderlijke provincies, was voor de Culturele Raden van beide provincies aanleiding tot een herdenking. Gekozen werd voor een aardige opzet. Alle lokale en regionale historische verenigingen in beide provincies werden in 1988 uitgenodigd om aan de viering bij te dragen, door een onderzoek te doen naar de historie van hun eigen gebied in het jaar 1840. Als thema werd daarvoor gekozen 'het dagelijks leven', een rekbaar en niet gemakkelijk te omschrijven terrein.

Men stelde zich voor dat de inzendingen tezamen een goede doorsnee zouden bieden van het leven in de beide Hollanden in die tijd. Een jury zou de inzendingen beoordelen, de beste twee zouden integraal worden gepubliceerd en de overige samengevat.

Zo is het gebeurd, maar toch is het wat anders gelopen dan de organisatoren zich hadden voorgesteld. 35 van de 150 verenigingen gingen aan de slag en leverden uiteindelijk bijdragen in. Maar met uitzondering van de steden Haarlem en Enkhuizen (toen respectievelijk met 24.000 en 5.000 inwoners) en de toen grote plattelandsgemeente Den Helder (9000 zielen) betrof de inzending verder kleinere plattelandsgemeenten. De presentatie van het uiteindelijke resultaat moest derhalve worden aangepast en beperkt tot het dagelijks leven op het platteland.

Kolen en geiten gespaard

De aanpak van de historische verenigingen was verschillend. Op de ene plaats werd een werkgroep met de opdracht belast, elders een enkele auteur. De resultaten werden gejureerd door een begeleidingscommissie. Twee inzendingen werden bekroond met publicatie, eerlijk verdeeld over de beide Hollanden en naar confessie, te weten de bijdrage van de historische vereniging Binnenwaard, een sterk calvinistische enclave in de Alblasserwaard en dat van het sterk Rooms-Katholieke dorp Wognum in West-Friesland.

Inzending Binnenwaard

Het gebied in de Alblasserwaard herbergt dorpen met de illustere namen Oud-Alblas, Bleskensgraaf en Hofwegen, Wijngaarden, Molenaarsgraaf, Brandwijk en Gijbeland, Ottoland en Laag-Blokland die samen met Goudriaan de gemeente Graafstroom vormen. Het gebied – gelegen tussen Lek en Merwede – wordt gekenmerkt door de veenriviertjes Alblas en Graafstroom, die een belangrijke rol hebben gespeeld bij de ontwikkeling van de dorpen in de Binnenwaard.

Het voortdurende gevecht tegen het water loopt als een rode draad door de geschiedenis van dit gebied (zelfs tot en met de watersnood van 1953!) die de 3500 inwoners van 1840 verplichtte tot een gezamenlijke strijd.

Veroorzaakt door de toename van de bevolking ontstonden de zogenaamde cope-ontginningen: rechte stukken grond van 110 meter breed die vanaf de oeverwallen tegen betaling aan de landheer mochten worden ontgonnen en gebruikt.

Naast veehouderij was de hennepcultuur een belangrijke bron van inkomsten, vooral door de behoefte aan touw en zeil in de toen bloeiende zeil- en scheepvaart. Zwaar werk dat door misoogsten of branden (bij het noodzakelijke stoken) nogal eens onbeloond bleef.

Na een algemene inleiding wordt de situatie in de afzonderlijke dorpen in 1840 geschilderd waarbij kenmerkende eigen stukjes geschiedenis de revue passeren. Ondanks de beperking van de momentopname en de wat verbrokkelde opzet door het grote aantal dorpen een verdienstelijk werkstuk van de Historische Vereniging Binnenwaard.

Wognum

J. Raat is de auteur van het andere bekroonde werkstuk, dat de eerste prijs kreeg. Deze plaats in de kop van Noord-Holland is u wellicht bekend vanwege de vroegere radiofiguur met zijn sappige Westfriese accent en luisterend naar de met de plaatsnaam allitererende naam Willem Wouters.

Een geheel ander werkstuk, dat door zijn inhoud en de gerichtheid op een enkel dorp sterker overkomt. Doorspekt met aardige anecdoten en 'petit histories' gebaseerd op een eigentijds dagboek dat Pieter Groos (1825-1882) uit Wognum bijhield, biedt het werkstuk ook veel precieze en statistische gegevens. Aardige illustraties, kaarten en schilderijen, authentieke berichten en foto's (natuurlijk niet van 1840) maken het tot een prettig leesbaar stuk en dat niet alleen voor de in de geschiedenis van Wognum geïnteresseerden.

Holland in 1840

De 33 artikelen die door de overige historische verenigingen werden ingestuurd werden in het derde deel van de jubileum-bundel samengevat door de journalist en historicus Kees van der Wiel.

Dat moet bepaald geen sinecure zijn geweest. De auteur heeft niettemin van de lappendeken van gegevens een alleszins leesbaar en aanneemelijk verhaal gemaakt. Daarbij heeft hij de gegevens gegroepeerd rond thema's als het dagelijks leven en bestaan in het dorp, de relatie met het buitengebeuren, leven en dood, het boerenbedrijf, het bestuur, de school, de kerk en het vertier. Stijl en opzet laten zich vergelijken met de tekst van de toespraak van deze auteur zoals in het vorige nummer van EP opgenomen. Het is mij daarbij opgevallen dat de schrijver als zodanig meer op zijn gemak is dan als spreker. Een goed betoog en interessante lectuur omdat ook nieuwe gezichtspunten aan de orde komen.

Uit onze regio werden bijdragen van Muiderberg en Blaricum in dit verhaal verwerkt.

Subsidie

Het boek, uitgegeven door de gezamenlijke Culturele Raden van Noord- en Zuid-Holland, werd technisch gerealiseerd door de uitgeverij Pirola, die al vele historische uitgaven begeleidde. Het is een degelijk boek en het zit stevig in de harde kaft. De lay-out vind ik persoonlijk wat rommelig ook al zullen anderen dat misschien als gezellig ervaren. Het letterbeeld is wat grijzig. Maar de prijs is dank zijn de subsidie van de provinciebesturen en het Baron de Vos van Steenwijkfonds bijzonder gunstig. Van harte aanbevolen.

J.E.L.

HOLLANDROND 1840, Aspecten van het dagelijks leven op het Hollandse platteland. Met bijdragen van de Hist. Ver. Binnenwaard; J. Raat over Wognum en een samenvatting van 33 historische werkstukken uit Noord- en Zuid-Holland door Kees van der Wiel.

Uitgave: Culturele Raden van Noord- en Zuid-Holland. Technische verzorging: Uitg. Pirola, Schoorl. ISBN 90 6455 115 4. Prijs f 17.50

Bestelling via boekhandel of via de Cult. Raad Noord-Holland, Postbus 163, 1970 AD IJmuiden, tel. 02550-16941. In het laatste geval dient u met f 5,- portokosten rekening te houden.

Kroniek van Blaricum 1872-1904

Ontleend aan het archief van de Gooi & Eemlander stelde Henri Klein een bloemlezing op van gebeurtenissen die destijds de krant haalden. Hij richtte zich daarbij op het liefelijke dorp Blaricum en verzamelde gebeurtenissen tussen 1872 en 1904.

Wat is het boeiende aan zo'n kroniek? Het is natuurlijk geen diepgaande studie waarin gegevens uit een bepaalde periode bijeen worden gebracht, in een theoretisch kader worden geplaatst en van conclusies worden voorzien. Ook de samensteller van deze kroniek in zijn inleiding is de eerste om dit te erkennen.

Het boeiende van een kroniek is, dat je al lezend een sfeerbeeld krijgt van het leven in een dorp van een eeuw geleden. De geschiedenis van zo'n klein dorp als Blaricum destijds was (865 inwoners in 1900) leent zich waarschijnlijk ook beter om op deze wijze in kleine en grote gebeurtenissen te worden beschreven. Dat sfeerbeeld komt heel duidelijk over en daarmee is de samensteller in zijn opzet geslaagd.

Grotere kwesties die het dorpsbelang te boven gaan, komen echter via de bril van het plaatselijk gebeuren ook aan de orde. Dat zijn zaken

als de aanleg van de Gooise tramweg, de Erfgooierskwestie alsmede de opkomst en het verval van de kolonie van de Internationale Broederschap der Christen-anarchisten.

Het aardige van een kroniek is dat ieder er iets uit haalt dat hemzelf treft. Uw redacteur keek met name naar zaken die met het Gooi als groter geheel en met Hilversum te maken hadden. Als illustratie hieronder enkele data met meer of minder opvallende gebeurtenissen.

19 en 26 januari 1872: De burgemeesters van Blaricum, Bussum en Hilversum (Alberti) trekken de machtiging in van 'projektontwikkelaar' Dieudonné uit Amsterdam. Hij wil in deze plaatsen villa's voor rijke Amsterdammers bouwen.

31 december 1872: Een veertienjarige knaap komt met zijn hondkar uit Hilversum. Een landloper probeert hem zijn geld af te troggelen. Hij wordt ontzet door een voorbijganger. De politie zoekt de dader.

17 juli 1874: Op de grens met Huizen schiet de veldwachter twee vossen.

17 maart 1875: Eduard Douwes Dekker (Multatuli) komt naar Blaricum. Hij zou komend uit Wiesbaden het huis tegenover de Hervormde Kerk betrekken. Althans, dat wordt beweerd. Een van de bewoners geeft als karakterisering van Douwes Dekker aan dat hij moet zijn "*deur en deur geleerd, en het end is er van weg*".

22 april 1882: Door de lijn van de Gooise Stoomtram van Hilversum op Amsterdam via Laren en Huizen is de waarde van het Blaricumse Paviljoen sterk gestegen. Deze uitspanningsplaats is geliefd voor dagtochtjes en wordt druk bezocht. Men schat dat het paviljoen dat in 1870 nog voor f 6000 werd verkocht, nu f 36.000 waard is.

30 augustus 1882: Publieke verkoping van Blaricums bouwterrein, bouwland en 'bosch met hakhout' te Hilversum in Hof van Holland. Nader informatie bij notaris K.J. Perk.

21 maart 1885: Aanpassing van de tarieven van de Gooise Stoomtram. Er kunnen nu ook voor delen van trajecten kaartjes worden genomen. Een uitstapje van Hilversum naar het Paviljoen van Blaricum wordt hierdoor goedkoper.

27 juli 1889: De boekweit staat in bloei als in geen jaren geweest is; tal van stedelingen komen dit bewonderen.

25 augustus 1900: Zeer uitgebreide berichtgeving over de plundering en vernieling van het Paviljoen De Rotonde van Blaricum door een aantal dronken Huizers. Kastelein Remmerde – zeer in het nauw gebracht – schiet een van de belagers dood. Dat leidt tot reacties. 60 militairen van het kamp Crailo herstellen de orde. In de wijde omgeving wordt sympathie betuigd met de kastelein. Een inzameling voor hem brengt ruim f 600,- op.

5 maart 1902: Er waart een revolutiegeest onder de Erfgooiers. Ze komen uit andere plaatsen om zand en grind van de Blaricumse hei te halen. Ze menen daarop recht te hebben. De gemeenteveldwachter treedt handelend op. De overtreders krijgen een proces-verbaal.

8 maart 1902: Na al eerder een drukkerij te hebben gebouwd, verkrijgt de Kolonie van Internationale Broederschap nu ook vergunning voor oprichting van een bakkerij.

14 juni 1902: Architect Ed. Cuijpers uit Amsterdam zal op 24 juni de bouw van een Sanatorium voor Borstlijders aan de Laarderstraatweg te Blaricum aanbesteden.

25 juni 1902: Aankondiging van een openbare verkoop door de deurwaarder uit Hilversum van een paard dat – ongebrand – op de meentgronden graasde. Eigenaar is een ontevreden Larense Erfgooier en het paard wordt door de meentmeester zolang in Blaricum gestald. De verkoop geldt duidelijk als een toetssteen in hoeverre de voorschriften van de Erfgooiersvereniging Stad en Lande hard gemaakt kunnen worden.

28 juni 1902: De verkoop van het geschutte paard ter elfder ure uitgesteld. Een volmacht van de President van de Arrondissementsrechtbank te Amsterdam stelt de deurwaarder uit Amsterdam in staat de bewaargeving van het paard in Blaricum te verlengen. Er zal een rechtszaak volgen, meent men. Maar de zaak loopt met een sisser af. De overtreder betaalt een boete aan Stad en Lande en vergoedt de kosten van stalling van het paard.

3 september 1902: Vijf Blaricumse bestuurders van een hondkar krijgen van de kantonrechter in Hilversum een boete van f 2,- of 2 dagen hechtenis. Hun honden zijn niet volgens de voorschriften aangespannen.

28 en 31 januari 1903: De Kolonie aan de Torenlaan blijft de aandacht trekken. Een zeer grote

druivenkas is bijna klaar en het voornemen bestaat een bijzondere school op te richten.

15 april 1903: "Het schijnt ons toe dat de sympathie voor de kolonie niet vermeerderd". Dit eufemisme geldt de veranderde stemming die het gevolg is van de Spoorwegstaking die ook de Gooise Stoomtram treft en Blaricum min of meer isoleert. De Internationale Broederschap blijkt te sympathiseren met het socialisme en dat is in het behoudende en koningsgezinde dorp (de koningin-moeder rijdt er vaak doorheen) een doodzonde. Op Tweede Paasdag komt het tot een uitbarsting van geweld, waarbij eigendom van de kolonie wordt vernield en een woning in vlammen opgaat. Dit is het begin van het einde. De Internationale Broederschap verlaat de hun vijandig geworden omgeving. Een zwarte bladzij in de Blaricumse geschiedenis.

2 mei 1903: Zeer uitvoerige berichtgeving over de poging van ontevreden Erfgooiers die geen schaar geld willen betalen en ongebrand vee op de meent willen laten grazen. Dat loopt totaal uit de hand als een militair belast met de bewaking van een toegangshek tot de meent een zekere Hendrik Smit na sommatie neerschiet. De zwaar gewonde Smit overlijdt later. De Erfgooierskwesitie heeft een dieptepunt bereikt.

Wellicht dat u na deze berichten ook de rest van het boek wilt lezen. We kunnen het u alleen maar van harte aanbevelen.

J.E.L.

BLARICUM, KRONIEK VAN EEN ERFGOOIERSDORP, bijeengebracht door Henri Klein. Een uitgave van de Historische Kring Blaricum. Voorwoord Dr. A.C.J. de Vrankrijker. 288 pag. verlucht met ruim 40 historische foto's. Prijs: f30,-. ISBN 90 80059919.

JAN RINKE TEKENE DEZE PRENT TER GELEGENHEID VAN DE
OPENING IN 1918

boekhandel

ROZENBEEK

heeft „LETTERLIJK” alles

SCHOUTENSTRAAT 2 TEL.: 035-47615 HILVERSUM